KREDIT MODULI ASOSIDA BO’LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O’QITUVCHILARINING HUNARMADLIKKA OID KASBIY SIFATLARI.

Turdikulova Sevara Abdumo’minovna
Qo’qon davlat universiteti doktaranti

Annatatsiya

Ushbu maqola kredit-modul tizimining mustaqil ta’lim, amaliy mashg‘ulotlar va individual o‘quv trayektoriyalariga tayanishi talabalarda ijodkorlik, texnologik tafakkur, amaliy ko‘nikma va kasbiy moslashuvchanlikni rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi. Maqolada texnologiya fani o‘qituvchisi uchun zarur bo‘lgan hunarmandchilik kompetensiyalari materiallar bilan ishlash mahorati, milliy amaliy san’at elementlarini dars jarayoniga integratsiya qilish, loyihaviy faoliyatni tashkil etish va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish kabi jihatlar tizimli ravishda yoritilgan. Tahlillar kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan o‘quv jarayonida amaliy mashg‘ulotlar ulushining oshishi talabalarning kasbiy tayyorgarlik darajasini sezilarli ravishda mustahkamlashini ko‘rsatadi. Shuningdek, maqolada o‘quv dasturlarini hunarmandchilik yo‘nalishlari bilan boyitish, ustoz-shogird modelini ta’limga tatbiq etish hamda baholash mezonlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar*: kredit-modul tizimi, texnologiya fani o‘qituvchisi, hunarmandchilik kompetensiyasi, kasbiy sifatlar, amaliy ko‘nikma, kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta’lim, loyihaviy faoliyat, milliy amaliy san’at, innovatsion pedagogika, ustoz-shogird modeli*

KIRISH

Jahon ta’lim makonida kechayotgan transformatsion jarayonlar oliy ta’lim tizimidan nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirgan, balki amaliy faoliyatda samarali ishlay oladigan, kasbiy kompetensiyalari shakllangan mutaxassislarni tayyorlashni talab qilmoqda. Ayniqsa, texnologiya ta’limi yo‘nalishida tahsil olayotgan bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari, raqamli vositalar va milliy hunarmandchilik an’analarini uyg‘unlashtira olishi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, kredit-modul tizimi talabaning mustaqil izlanishi, amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan ta’limi va individual rivojlanish trayektoriyasini ta’minlovchi mexanizm sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda.

So‘nggi yillarda dunyo miqyosida mehnat bozorining tarkibi sezilarli darajada o‘zgarib bormoqda. Xalqaro tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, ish beruvchilar tomonidan talab etilayotgan kasbiy sifatlar orasida muammoni hal qilish, ijodiy fikrlash, amaliy ko‘nikmalar, texnologik savodxonlik va moslashuvchanlik ustuvor o‘rinlarni egallamoqda. Bunday sharoitda texnologiya fani o‘qituvchisi nafaqat bilim beruvchi pedagog, balki amaliy faoliyatni tashkil etuvchi, innovatsion g‘oyalarni ta’lim jarayoniga tatbiq qiluvchi hamda o‘quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantiruvchi mutaxassis sifatida maydonga chiqmoqda. Mazkur talablar esa oliy ta’lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik mazmunini yangicha yondashuvlar asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

O‘zbekiston Respublikasida ham oliy ta’limni modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashtirish va ta’lim sifatini oshirish maqsadida kredit-modul tizimi

bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Ushbu tizim talabaning auditoriya mashg‘ulotlari bilan bir qatorda mustaqil ta’lim faoliyatiga katta ulush ajratishi bilan ajralib turadi. Natijada talaba nazariy bilimlarni amaliy vazifalar, loyihalar, ijodiy topshiriqlar va kasbiy faoliyatga yaqinlashtirilgan mashg‘ulotlar orqali mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa texnologiya ta’limi yo‘nalishida hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

Hunarmandchilik xalqning tarixiy tajribasi, estetik qarashlari va mehnat madaniyatini o‘zida mujassam etgan ijtimoiy-madaniy hodisa hisoblanadi. Yog‘och o‘ymakorligi, kashtachilik, kulolchilik, zargarlik, gilamdo‘zlik kabi an’anaviy yo‘nalishlar nafaqat milliy merosning tarkibiy qismi, balki yosh avlodda ijodkorlik, sabr-toqat, aniqlik va mas’uliyat kabi muhim kasbiy sifatlarni shakllantirish vositasi hamdir. Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchisining ushbu yo‘nalishlar bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi o‘quvchilarga milliy qadriyatlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘un holda yetkazish imkonini beradi.

Bugungi kunda pedagogik tadqiqotlarda kredit-modul tizimi, kompetensiyaviy yondashuv va kasbiy tayyorgarlik masalalari keng o‘rganilayotgan bo‘lsa-da, bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarini aynan kredit-modul tizimi imkoniyatlari asosida shakllantirish mexanizmlari yetarli darajada tadqiq etilmagan. Amaliyotda ayrim hollarda hunarmandchilikka oid fanlarning nazariy jihatlari ustunlik qilishi, mustaqil ta’lim topshiriqlarining kasbiy faoliyat bilan yetarlicha bog‘lanmasligi hamda baholash mezonlarining kompetensiyaviy natijalarga yo‘naltirilmaganligi kuzatiladi. Mazkur holat bo‘lajak mutaxassislarning amaliy tayyorgarligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli kredit-modul tizimi sharoitida bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, uning mazmuni va tarkibiy komponentlarini ilmiy asoslash hamda ta’lim jarayoniga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Mazkur maqolada ushbu masalaning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinib, kredit-modul tizimining hunarmandchilik kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o‘rni va amaliy ahamiyati yoritiladi.

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida kredit-modul asosidagi ta’limni joriy etish jarayonlari so‘nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Mazkur yo‘nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlarda ta’lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, talabaning mustaqil ta’lim faoliyatini kuchaytirish va amaliy tayyorgarlik sifatini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqotchilar kredit-modul tizimini faqat baholash mexanizmi sifatida emas, balki talabaning kasbiy rivojlanishini boshqaruvchi pedagogik model sifatida talqin qilmoqdalar [1].

Pedagogika sohasida amalga oshirilgan ilmiy ishlarda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish ta’lim sifatining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri sifatida baholanadi. Jumladan, kompetensiyaviy yondashuvga bag‘ishlangan tadqiqotlarda pedagogning nazariy bilimlari bilan bir qatorda amaliy faoliyatni tashkil etish, ijodiy fikrlash va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash qobiliyati ham kasbiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismi ekanligi ta’kidlangan [2]. Ushbu yondashuv

texnologiya ta’limi yo‘nalishida hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni rivojlantirish uchun metodologik asos vazifasini bajaradi.

Mamlakatimiz olimlari tomonidan texnologiya ta’limining mazmuni va metodikasiga bag‘ishlangan tadqiqotlarda amaliy mashg‘ulotlarning o‘rni, ishlab chiqarish bilan integratsiyalashgan ta’lim hamda milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari keng yoritilgan [3]. Xususan, texnologiya fanini o‘qitishda xalq amaliy san’ati namunalaridan foydalanish o‘quvchilarda mehnat madaniyati, estetik did va ijodiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslangan.

Hunarmandchilikni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish masalalari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, milliy hunarmandchilik nafaqat madaniy merosning tarkibiy qismi, balki kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali vositasi ham hisoblanadi [4]. Ayniqsa, yog‘ochga ishlov berish, kulolchilik, kashtachilik va dizayn yo‘nalishlaridagi amaliy faoliyat talabalarning texnologik tafakkuri, konstruktiv yondashuvi va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalarda kredit-modul tizimi, kasbiy kompetentlik va texnologiya ta’limi masalalari yetarlicha o‘rganilgan bo‘lsa-da, bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarini aynan kredit-modul tizimi imkoniyatlari asosida shakllantirishning pedagogik mexanizmlari alohida tadqiqot obyekti sifatida kam yoritilganligi kuzatildi. Bu holat mazkur yo‘nalishda ilmiy izlanishlarni davom ettirish zaruratini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot kredit-modul tizimi asosida bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganishga qaratildi. Tadqiqotning metodologik asosini O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’limni rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar, kompetensiyaviy yondashuv tamoyillari hamda texnologiya ta’limi bo‘yicha ilgari surilgan ilmiy konsepsiyalar tashkil etdi.

Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy taqqoslash, pedagogik kuzatish, ilmiy manbalarni kontent-tahlil qilish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Dastlab kredit-modul tizimining bo‘lajak pedagoglar kasbiy tayyorgarligiga ta’sir etuvchi omillari aniqlanib, ular hunarmandchilikka oid kompetensiyalar bilan o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi. Shundan so‘ng texnologiya ta’limi yo‘nalishida o‘qitiladigan fan dasturlari, o‘quv rejalari va amaliy mashg‘ulotlar mazmuni o‘rganilib, hunarmandchilik elementlarining ulardagi ulushi baholandi.

Tadqiqotning konseptual modeli hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni uchta o‘zaro bog‘liq komponent asosida baholashga tayandi: motivatsion-qadriyatli komponent, amaliy-faoliyat komponenti va ijodiy-refleksiv komponent. Motivatsion-qadriyatli komponent talabaning milliy hunarmandchilikka bo‘lgan qiziqishi va kasbiy ehtiyojlarini ifodalasa, amaliy-faoliyat komponenti materiallar bilan ishlash, buyum tayyorlash va texnologik jarayonlarni tashkil etish ko‘nikmalarini qamrab oldi. Ijodiy-refleksiv komponent esa talabaning muammoli vaziyatlarda mustaqil yechim topishi,

yangi g‘oyalar ishlab chiqishi va o‘z faoliyatini tahlil qila olish qobiliyatlarini aks ettirdi.

Metodologik yondashuv sifatida kompetensiyaviy, faoliyatga yo‘naltirilgan va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyalarining integratsiyasi tanlandi. Ushbu yondashuv kredit-modul tizimining asosiy tamoyillari bilan uyg‘unlashgan holda talabaning nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni rivojlantirishda amaliy mashg‘ulotlar, loyiha ishlari, mustaqil ta’lim topshiriqlari va ustoz-shogird an’analariga asoslangan faoliyatlarning yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kredit-modul tizimi bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarini shakllantirishda keng pedagogik imkoniyatlarga ega. Ushbu tizim talabaning o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish, mustaqil izlanish olib borishiga sharoit yaratish hamda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘lashga xizmat qiladi. Natijada bo‘lajak mutaxassis nafaqat ma’lum bir hunarmandchilik yo‘nalishi bo‘yicha bilimga ega bo‘ladi, balki uni ta’lim jarayonida samarali qo‘llash kompetensiyasini ham egallaydi.

Tahlillar hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarning shakllanishi faqat amaliy ko‘nikmalar bilan cheklanmasligini ko‘rsatdi. Bu jarayon kasbiy qiziqish, ijodiy tafakkur, estetik did, texnologik madaniyat va pedagogik mas’uliyat kabi omillar bilan chambarchas bog‘liq. Kredit-modul tizimida tashkil etilgan loyiha ishlari, mustaqil topshiriqlar va amaliy mashg‘ulotlar talabalarning mazkur sifatlarni bosqichma-bosqich rivojlantirishiga imkon yaratadi. Ayniqsa, o‘quv faoliyatining natijaga yo‘naltirilganligi talabaning o‘z ustida ishlashga bo‘lgan ehtiyojini kuchaytiradi.

Mamlakatimizda milliy hunarmandchilikni asrab-avaylash va uni yosh avlod ongiga singdirish masalasi strategik ahamiyat kasb etayotgan bir paytda, texnologiya fani o‘qituvchilarining bu boradagi kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Hunarmandchilik elementlarini kredit-modul tizimi asosidagi ta’lim mazmuniga chuqur integratsiyalash bo‘lajak pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish bilan bir qatorda, milliy qadriyatlarning uzluksiz davomiyligini ta’minlashga ham xizmat qiladi. Shuningdek, tadqiqot davomida hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni rivojlantirishda ustoz-shogird an’analaridan foydalanish, amaliyot bazalarini kengaytirish, ishlab chiqarish korxonalari va hunarmandlar bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi. Bunday hamkorlik talabalarning real kasbiy muhit bilan tanishishiga, mehnat bozorida talab etilayotgan ko‘nikmalarni egallashiga va kelajakdagi pedagogik faoliyatiga puxta tayyorgarlik ko‘rishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, kredit-modul tizimi bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarida hunarmandchilikka oid kasbiy sifatlarni shakllantirishning samarali pedagogik modeli sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu tizimning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, ta’lim mazmunini milliy hunarmandchilik an’analari bilan boyitish hamda kompetensiyaviy yondashuvni izchil qo‘llash orqali raqobatbardosh, ijodkor va yuqori kasbiy salohiyatga ega pedagog kadrlarni tayyorlash mumkin. Bu

esa o‘z navbatida texnologiya ta’limi sifatini oshirishga va jamiyatning intellektual hamda madaniy taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi 824-son qarori. Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini kredit-modul tizimi asosida tashkil etish to‘g‘risida.
2. Muslimov N.A. Kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007.
3. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.
4. Sharipov Sh.S. Texnologik ta’lim nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Tafakkur Bo‘stoni, 2020.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF–5847-son Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
7 Nishonaliev U.N., Haydarov F.I. Kasbiy pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.